

БҮГҮН РЕСПУБЛИКАБЫТ КҮНЭ

(Улуус баһылыгы муньабыттан бэлиэтээһиннэр)

Бал экономикатын сайыннарыга кэлбит кредиткэ Нам селотугар 300-тэн тахса сайабылыанна киирбитэ бэлиэтэммит. Дьон сүрүннээн сүөһү, сылгы атыылаһабыт дьон матыһтыыллар эбит.

Хас да күнү быһа куурусса аҕалабыт дьон эрэннэрэн бараннар, баччаанга кэти аҕала иликтэр, дьоннор ону кэтиһэргэ эрэй бөрөнү көрсүбүттэр.

СНП мотуор харчыта төлөмкөккө уу хачайдаһын үлэтэ саҕалана илигэ бэлиэтэннэ. Ылаллар ууга барыылара, ону үгсүүлэрэ күн ахсын элбии турар.

Улууска 205 тонна туорахтаах культура сизмэтэ аҕалылына. Итинтэн 99 тн. сизмэ Аммантан кэлбит. Сизмэ сордун, хайдах хачыстыбалааһын ким да туолкалаан билбэт.

Ыһы үлэлэригэр дьон анаан 480 тн. уматар-оҕунохтуур матырыяал аҕалылына. Өрүс угуоргу кытылынааһы нэһиликтэргэ сөп буолар уматык тыырыллан тириэрдиллинэ.

Улууска 2300 ынах, 111 биз төрөөтө. 66 ынах сүөһү өллө, ити быһырынгытааҕар 15 төбөнөн элбэх.

34 сибинньэ өлбүтүттэн 29-на Хатастан кэлбит сибинньэ оҕолоро үһүлэр. Билинги туругунан улууска 670 боросуонак аҕалылына. Кэлэр өттүгэр сибинньэ оҕолорун ылыыга ветеринарнай специалистары илдэ сылдыарга улуус баһылыга дьаһал биэрдэ.

Үтү туттарыга сыаната намтаан баара эрэ 4,5 тн. үүт туттарылына.

Бэҕэһэнни күнүнэн суоллар бары сабылынылар.

Сарсын Дьокуускайга Москвадан үөрэх министрствотыгар комиссия кэлэрэ күүтүллэр. Билиги улууска тахсаллара былааннамыт.

Быһылгы үөрэх дьылыгар экзаментан ким да босхоломмот буолбут.

Араас конкурстарга кыайыт, республикага ситиһилэммит 9 учуутал Китай Народнай республикатыгар бараары сылдыаллар.

Сайын өрөмүөн кэмигэр койка-күн былаана туолбат эбит. Амалар сайынны өттүгэр оздоронительнай лааһырдары тэрийэн балаһанньаттан тахсаллара сонун буолар.

Армияга ыччаттары ыгырыы быйыл тэрээһинэ ордук үчүгэй.

Тубдиспансерга саҕа массьына кэлэрэ күүтүллэр.

Үрүн аһы Арбакка түбэһиэх

атыылааһын нэһилиэнньэҕэ олук кутталлаах. Онон төһө кыалларынан переработкалыыр сыахтарга уонна заводтарга үтү туттарыахха наада.

Ветераннар фестивалларын түмүк концерта буолла.

Модукка сотору кэминэн инбэлиит оҕолорго аналлаах реабилитационнай киин аһыллыа.

Ветераннар прикладной оҕоһуктарын быыстапкатыгар 1200-тэн тахса киһи сырытта, фестивалга барыта 500-тэн тахса киһи кыттыһы ылла.

Угуоргу эгэрдэр ыам ыйдаагы пенсияларын ылдылар.

Урукку казначейство дьэстигэр пенсионердарга аналлаах маһынын аһыллара былааннанар.

Сыл бастакы кварталыгар нолуок хомуура 104 бырыһыан туолбут.

Өрүс анараа эңеринээҕи нэһиликтэргэ күһүңү өттүгэр оттор чохторо тириэрдиллинэ.

Гимназия дьэстин ис үлэтэ үмүрүйдэ. Билигин оборудованиелара ситэри кэлиэн наада.

Улуус үрдүнэн 1200 куб.м. мас кэрдиллэн таһылына. 800 куб.м. мас кыайан тиэлибэккэ сыгар. Саамай элбэх тутуу маһын модуттар бэлэмнээтилэр.

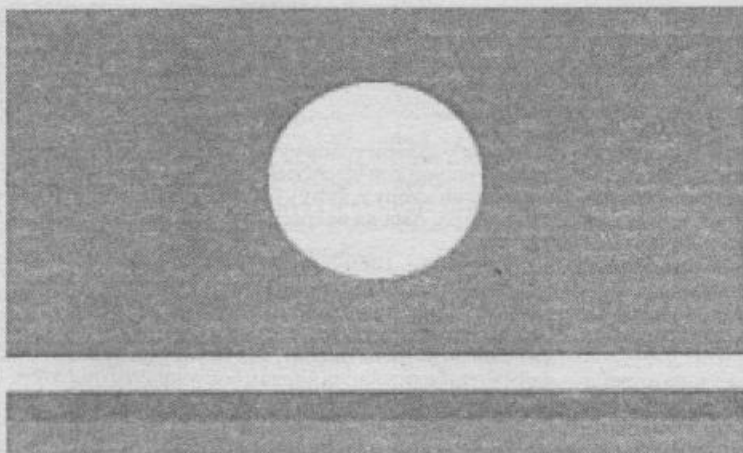
Республикаттан улуус баһылыгар А.Н. Ядреевка биллэрбитэринэн ыам ыйын саҕаланытыгар республика икки улуһунгар Чурапчыга уонна Намга итин 16 кыраадыска тийиэ дьон сэрэпиттэр.

1 Маайга уонна Кыайыы 55 сыла туолар күнүгэр Нам селотугар нэһилиэнньэ демонстрациялара тэриллэн ыгытыллыахтара.

Кэлэри турар бырааһынньык күннэргэ баһаартан сэрэхтээх буолууга ураты болҕомто ууруллуохтаах. Тэрилтэлэр уонна объекттар ахсын дьуһуурустубалар тэриллээлэрэ булгуччулаах.

Улууспут баһылыга А.Н. Ядреев РФ Президенти иһинээҕи Государственной сулуоска Россиятаагы Академиятын рыночной сыһыаннаһыларга государственной сүрүннээһин кафедратын иһинэн «Саха Республикатыгар олохтоох бэйэни салайыныны олоххо киллэрии финансовый-экономической сыананыла» дьон дипломнай үлэтин ситиһилээхтик көмүскээн, диплом ылан кэллэ. Кини үлэтин экономической-наука доктора, профессор А.М. Марголин салайыт.

Бэлиэтэннэ
Григорий ЭВЕРСТОВ

1990 с. балаһан ыйыгар республика государственной суверенитетын туһунан Декларацияны ылыны уонна 1992 с. кулун тутарга Федеральной Дуогабарга илии баттаньытын кэннилэриттэн Саха сиригэр государственность салгы сайдытын усулуобуйата олохтоммута. Республика Верховной Совета 1992 сыл муус устар 4 күнүгэр Саха Республикатын Конституциятын (Төрүт Сокуонун) ылыммыта уонна итин 1992 сыл муус устар 27 күнүттэн күһүгэр киирээригэр уураахтаабыта.

Государственной суверенитет туһунан Декларацияны Конституция бүтэһиктээхтик бигэрэппитэ, онон Саха Республикага сувереннай, демократической уонна правовой государство быһыытынан Российской Федерация састаабыгар киирэрин кэрэһэлээбитэ. Конституция балаһанньатын быһыытын республика бэйэтин территориятыгар толору государственной былааһы илиитигэр ылбыта, дуогабарга ологуран сорох өртүгэр эрэ Российской Федерация көрүүтүгэр бэриллибитэрэ.

Билигин сыһыа киирии усулуобуйатыгар политической уларыта тутуулар уонна экономической реформа олук ырааханнык бараллар, ити иһин республика салаалата республика концепциятын уонна стратегиятын чопчулаабыта. Ити концепция билиги элбэх норуоттардаах республикабыт социальной-экономической, политической-правовой уонна духовной-культурнай сайдыыларын программаларыгар тирээтирэр.

Сайдыы концепциятыгар уонна стратегиятыгар маньык сүрүн балаһанньалар ойуччу чорботуллан ыйылынылар:

— республикага олоһор бары норуоттар, кинилэр омукарынан уонна итэрэллэриттэн тутулуга суох, уйгулаах олохторун хаачыйы Саха Республикатын сүрүн соруғунан буолар;

— экономической стратегия төрүт балаһанньатынан саҕа рыночной экономикага сыһыа киирии уонна аан дойду интеграциятын сыһыа булгуччулаахтык тутуһу буолар. Итиннэхэ республика государственной суверенитетын төрүтэ экономической тутулуга суох буолуохтааҕа уонна бэйэтин бэйэтэ толору салайынар бырааптааҕа киирсэллэр.

Саха Республикатын Конституцията киһи уонна гражданин быраабын өрө тутууну кэрэһэлиир. Төрүт Сокуон иккис раздела граждандар бырааптарыгар, көнүллэригэр уонна эбээһинэстэригэр анаммыта. Общество экономической төрүттэрэ киһи быраабын кытары ыкса сибээстээхтэр. Конституция бас билии араас көрүннэрин билинэр: государственной, коллективной, чааһынай уонна бииргэ кыттыһа бас билиилэри. Бары бас билээччилэр сокуон иһингэр бырааптара тэг, уонна бары биир правовой көмүскэлинин арааҕаччыланалар.

Конституционной нуормалар истэринэн государственной тутуу барар. Билигин баар структуралар тыпсарыллаллар. Республикага булаас үс салаата баар, кинилэр икки ардыларыгар утарыта турсуу

суох, тэг бырааптаах буолуу тутуһулар. Ити барыта республикага общество уонна государство сайдыытын эволюционной суолун олоххо киллэринэн сыаналанар. Республика конституционной нуормаларга ологуран атын государстволары кытта эргизэн уонна культурнай сыһыаннаһылары олохтуур. Саха Республикага билинги кэмгэ СНГ үгүс государстволарын кытта итинник сибээһи олохтоото, атын тас да дойдулар сорох фирмаларын кытта сибээстэхтэр. Күн бүгүңгү туругунан экспортнай-импортнай операциялар 50-тан тахса дойдулары кытта оҕоһуллаллар.

Төрүт Сокуонга сире уонна айылга баайы-дуолун республика бас билэрин туһунан аан маннай этилиннэ. Ити барыта республика норуотун баайы-дуолун, бас билиитин быстыспат чааһа буолар дьон ыйылына.

Саха Республикатын Конституцията ылыныллан күһүгэр киирээригэр ыла 8 сыл ааста уонна кини идеялара итинэн принциптэрэ сөптөөхтөрүн олох чакчыллара бигэрэтиллэр. Билиги республикабыт хаһаайыстыбаннай комплекстары, промышленность базовой салааларын уонна тутууну, норуоттар икки ардыларыгар эйэлээх буолууну итинэн сомоҕолоһууну, төһө да ыраахаттар баалларын үрдүнэн, толору хаачыйар. Республика кэлэр кэмгэ сайдытын стратегията Президент М.Е. Николаев «Саха Республикага: XXI үйэ бастакы чиппэригэр сайдытын суоллара» дьон ыгырытыгар толору сырдатыллар. Российской Федерация Азиатскай-Тихоокеанскай региону уонна планета хоту территорияларын кытта бииргэ үлэлээһинигэр Саха сирэ биер тутаах регионунан буола сайына.

Конституция республика государственной сүһүөҕэр турууттар уонна бөөрөгөөһүнүгэр исторической ороолу оһоһоото. Конституцияны ылыны Саха сирин хас бириди киһитигэр бэйэтин республикатын, дойдутун гражданина буоларын кэрэһэлиирэ дьон ортогугар улаханньык биһирэнэр. Ити билиги республикабыт авторитетын үрдэттэ, кини норуота экономической уонна политической бэйэни салайынытын бөөрөгөтүнүгүгэр суолу аста, дьонун кыаһы биэрдэ.

САХА СИРЭ: ДОХУОТ СӨБҮМЭР... ХАМНАСКА ИЗЭ ЭМИЭ

Биллэрин курдук Российской Федерацияга 89 субъект, ол эбэтэр уобаластар (аныгылыгы губерниялар), кыраайдар, республикалар бааллар. «Аргументы и факты» хаһыат 15-с №-гэр «Где на Руси жить хорошо?» дьон РФ 25 регионугар олох-дьаһах таһыма хайдах туһунан ырытыы бэчээттэммит. Манна хас бириди уобалас, кыраай, республика уопсай инээ, сирин баайы, 1 кв. км. төһө киһи тиксэрэ, үлэтэ суох буолуу, хамнаска изэ уонна саамай сүрүн көрдөрүүлэрэ нэһилиэнньэ дуһатыгар дохуот тиксиртэ, ас-үөл сүрүн 25 көрүннэрин сыаналара ыйыллыбыттар.

Сахабыт сирэ сирин-отун иннинэн (3103,2 тыһ. кв. км.) бастакы мистэҕэ баара саарбахтаммат. Ол эрэн бириди квадратнай километрга 0,3 киһи тиксэринэн тиксэр мистэҕэ баарыт, билиги кэннибиттэн 1 кв. км. 0,5 киһилээх Магаданскай уобалас, салгы Красноярская кыраай - 1 кв. км. 1,3 киһи тахсыбыттар. Үлэлиир кыахтаах нэһилиэнньэттэн бырыһыан өттүнэн үлэтэ суохтар ахсааннарынан Саха сирэ орто көрдөрүүтэ (14,3) баара бэлиэтэммит. Саамай элбэх үлэтэ суохтар Карачаево-Черкесскай республикага уонна Читинскай уобаласка баар эбиттэр, иккиэннэрэ - 21,2. Үлээн лаппа хааччылыбыт регионнарынан Москва куорат (5,6) уонна Нижегородскай уобалас ыйыллыбыттар.

Хамнаска изэ Саха сиригэр 2002,7 мөл. солк. тийбит, иккис мистэҕэ Свердловскай уобалас тахсы-

быт - 1716,8 мөл. солк. Хамнаһы табырҕаччы Калининградскай (32,9 мөл. солк.) уонна Астраханскай (87,3 мөл. солк.) уобаластарга аахсаллар эбит.

Аһы-үөлү саамай ыраахан сыананан Магаданскай уобалас олохтоохторо атыылаһаллар (1008,9 солк.). Иккис мистэҕэ Саха сирэ (920,4 солк.). Саамай чэпчэки бородоуктаны Ульяновскай уобаласка (436,2 солк.) уонна Алтайскай кыраайга (479,1 солк.) булуохха сөп. Москвага ас-үөл сүрүн 25 көрүнүттэн набору 749,7 солк. атыылаһаһын. Ол онугар нэһилиэнньэ дуһатыгар дохуот тиксиртэн Москва инники күөҕигэ сылдыар (5701,6 солк.). Саха сирэ бу көрдөрүүтэ иккис мистэҕэ баар (2018,6 солк.). Бу дьонун салаага саамай кыра көрдөрүү Читинскай уобаласка (574,9 солк.) уонна Карачаево-Черкесскай республикага (521,2 солк.) бэлиэтэммит.

Аһы дьыаланы дьэңкэрдэр инниттэн биер дуһага тиксэр дохуоту ас-үөл наборун сыанатыгар үллэриэххэ. Манна Сахабыт сирэ төрдүс мистэҕэ буола түһэр (2,1). Саамай тот олох Москвага баар эбит (7,6), ол кэнниттэн Томскай уобаласка (2,29) уонна Башкортостан республикатыгар (2,20) лаппа үчүгэйдик ололорлор. Оттон Читинскай уобаласка (0,8), Карачаево-Черкесскайга (0,9) уонна Нижегородскай уобаласка (1,3) хоргууу анараа-бэтэрэ өттүгэр балаһанньа үөскэбит.

Бу таблица Россияны (үөһө эппипит курдук) олоһу хаппат, ол эрээри автордар этэллэринэн бу саамай бөдөг уонна бэйэ-бэйэлэригэр майгыныыр регионнары тэҥнээн көрдөххө дойдуга дьон-сэргэ хайдах-туох ололорлорун туһунан өйдөбүл ылыахха сөп.

Бэчээскэ бэлэмнээтэ В.КАСЬЯНОВ

Улуу Кыайыы 55 сылын көрсө

тотугар тула өттүттэн ыйылас буул- дыа тыаһа. Дьыалэр түннүктэригэтин, күлүктэригэтин, умуһтарыгэтин пулеметтар, автоматтар, араас күүстээх сэрйи сэлтэрэ уотунан уһуураллара. Кэксэлэһэ иһэр дьонун өлөн, буулдыаҥа таптаран охтол- лоро. Билэр да киһин алдыархайга түбэһэн сыттаҕына, ханнык да көмөнү онорбокко, бьыс булан кэп- сэппэккэ да сүүрэ турарын баар суол буоллаҕа. Элбэххэ туох буолба- таҕа баарай. Наар гыннар түбэһэ түстэхтэринэ, санчаас дьонугар эти- ахтарин, ыйыахтарын сөп этэ да...

Бэл сынньанар (кыргыһыы быы- ыхгар) дьон аатырар кэмнэрэ араас оборонаны бөүрөгүтүүгэ, землянка- лары тулсарыыга, ыарахан тыгаа-

ӨТӨХ ТӨНҮРГЭСТЭЭХ, СУРТ КЭРИЭСТЭЭХ

Ыам ыйын 9 күнэ. Кыайыы буолбута 55 сылын ту- олар. Бу XX-с үйэ биир улахан, элбэх хаан тохтуула- ах, өлүүлээх-сүтүүдээх үгүс омук нэһилиинньэтин олоҕун аймаабыт сэрйи этэ. Үйэ агарыттан ордук кэм ааспытын да иһин бу сэрйи дьон өйүттэн-саваатыт- тан ааһан-араҕан биэрбэт. Оннук оспот дириг бааһы, өйдөбүлү, эрэйи-мугу соннообут кэмнэр кэлэн аас- пыттар. Фронга да ыгырыллыбыттар, тыылга да хаалбыттар сынньалан олоҕу көрсүбэтэхтэрэ, оло- рботохторо.

Аҕа дойду сэрйитин, онно кыттыбыт дьон хорсун быһыыларын, хайдах сэрйилэспиттэрин тустарынан син балачча суруллан үйэтитиллэ сатаата. Республи- кага сэрйи сыллаарыгар кыттыбыт дьон туһунан 7 том- наах «Өйдөбүннүк» кинигэ табыста. Улууска эмиз туспа «Мэнэ Таас» тахсан, үгүс сэрйи кыттылаах- тара, тыыл үлэһиттэрэ төһө кыалларынан киллэрил- лэн, үтүө ааттара кэлэр көлүннэрэ кэриэстэбил кур- дук хаалларылыһа.

Сэрйи кыттылаахтара өлөр-тиллэр алдыархай- ыгар ураты хорсун быһыыны онорбуттарын да иһин, бары дьону кытта бииргэ сылдысыппыт дьон мүлүк-халык ахталлара баар суол. Дьининэн, сэрйи аата сэрйи, киһи киһини өлөрдөрбүн, өһөрдөрбүн дьон араас сэрйи сэрйинэн ытыалыыра, тамнааттыы- ра туох аанна буолуой. Араас омук дьонунуун түүннэри-күнүстэри уот буурҕа ортотугар сылдыы; хас биридди дьыэ, үрдэл иһин хаан тохтуулаах кыр- ыһыылар; күнүһэ, киэһэтэ биллибэт бууро-тараа ор-

һыннаах үлэлэри толорууга барара. Сороҕор тымны- ыга окуоппаҕа тоңуу-хатыы; өгүрүк куйааска, өрүһү көрө сытан куоһуу, буһуу барыта кинилэр үрдүлэри- нэн ааһара. Ама да ааспытын иһин ынырык суоллар эбиттэр.

Улуустан 1360-тан тахса киһи ыгырыллан, агарын кэригэ кыргыһыы хонуутугар өлөн, сүтэн ох- тубута. «Сураҕа суох сүтэн» дьон ис хоһоонноох су- рах дьиннээх буолара эмиз саарбахтанар, сэнэрээт үлтү тэбэн киһи да билбэт, докумуону да булбат ғына сэймэктээбитин кэннэ хантан бокуонньуҕу булуохта- рай? «Маннык киһи биһинэхэ баара, бу кыргыһыы кэн- нэ суох буолбута, «сураҕа суох сүппүт» дьон этиллэ- рэ. Кэлиин син ол-бу докумуоннартан хасыһан, көрдөтөн сорохторун булаллара.

Биһиги - Нам 1 №-дээх орто оскуолатын музейын иһинэн көрдүүр-ирдэхэр этэрээт 5-6 кылаастар оҕолоруттан тэрийэн салыһыһа оҕолор сэрйи ветер- аннарын, кинилэр оҕолорун, сизинэрин тустарынан матырыйаал хомуйдубут. Ону бу бырааһынньыгынан сибээстээн бар дьоммут билиитигэр таһаарарга са- наһыбыт. Ол иһин «Өтөх төнүргэстээх, сүрт кэриэс- тээх» дьон бу ыстатыйаны ааттаатыбыт. Сорох ветер- аннарбытыгар тийгэр, сылдыр кэксэ ыарахаттар- даах буолан сибидиэннэлэри ылбатыбыт. Бу үлээҕ ордук үчүгэйдик Тая Данилова, Алена Хайдарова (б «в»), Жена Охлопков, Миша Кондаков, Петя Яковлев (б «а») кытынылар. Кинилэр бу маньык ис хоһоон- ноох таблицаны бэлэмнээн оҕордулар.

№ А.А.А.А.	Төрөөбүт сыла	Армияҕа барбыта	Армияттан кэлбитэ	оҕото	сизнэ	хос сизнэ
1. Андреев Алекс. Андр.	1920	1942	1946	4	6	1
2. Бугаев Семен Петр.	1915	1942	1946	3	8	10
				1 хос-хос сизнэ		
3. Винокуров Вас. Ст.	1918	1942	1945	7	16	
4. Винокуров Инн. Алекс.	1928	1948	1953	7		13 1
5. Замятин Вас. Вас.	1918	1942	1946	1	5	
6. Зырянов Вас. Инн.	1927	1945	1951	6	6	
7. Дьяконов Дм. Ник.	1924	1944	1950	5	5	
8. Дьяконов Петр. Вас.	1926	1945	1951	5	12	
9. Гуляев Петр. Дан.	1927	1945	1951	8	21	2
10. Иванов Инн. Ник.	1915	1942	1946	2	5	
11. Куличкин Ник. Афан	1925	1943	1948	5	14	2
12. Кулаковской Дм. Ром.	1928	1949	1953	4	5	
13. Колесов Мих. Яков.	1921	1942	1944	4	16	5
14. Карамзин Ник. Лаз.	1925	1943	1950	4	3	
15. Корякин Дм. Егор.	1919	1942	1945	5	24	7
16. Корякин Егор Егор.	1915	1943	1946	6	6	
17. Попов Афан. Инн.	1920	1942	1944	5	30-ча	10-ча
				2 хос-хос сизнэ		
18. Пестряков Петр. Ник.	1927	1945	1946	3	4	
19. Прокопьев Петр. Харл	1927	1949	1953	1	1	
20. Протопопов Аф. Андр	1924	1943	1946	4	14	5
21. Обутов Инн. Егор.	1925	1943	1945	3	7	2
22. Румянцев Инн. Мих.	1926	1944	1950	6	17	2
23. Федоров Анис. Матв.	1919	1942	1946	8	15	5
24. Чупров Егор Сем.	1921	1943	1945	4	3	3
25. Эверстов Вас. Евтр.	1925	1944	1955	5	8	
26. Эверстов Иван Петр.	1927	1945	1951	5	12	
27. Юмшанов Петр Ильич	1927	1944	1947	3	3	
28. Ядрихинская Тат. Кондр.	1921	Ленинград блокадата		2	12	6
29. Янков Андрей Фед.	1926	1944	1950	5	9	

Биһиги ветераннарбыт армияттан кэлэн баран, дьону кытта тэҥнэ, сорохтор ордук да үлэ бөһүнү үлэ- лээн, дьыэ-уот тэриинэн, оҕо төрөтөн, сизн, хос сизн, хос-хос сизн бүөбүйдээн ололорлор. Үтүө санааҕа уй- даран, сылаас истинг сыһыанна бигэтэн, санаа хоту этэнгэ аа-дьуо иһингит диэки дьулуһан, дьонугу- гар-сэргэтигэр тирэх буолан, өссө да олоро түүн дуу, ытык дьоммут - сэрйи ветераннара.

Сэриигэ баран өлбүт, сэрйиттэн улаханньык эмсэ- дэлээн кэлбит дьоммут бары бааллара (сэрйи буолба- таҕа) буоллар төһө эрэ элбэх оҕо-уруу баар буолара хааллаҕа. Сэрйи маньык издээннээх куһаҕан эбит. Аны сэрйи буолбатын. Суох буоллун сэрйи!

П.А. УШНИЦКАЙ, оскуола историятын музейын салайааччы

БААҤЫРБЫТТАРЫ УОТ АННЫЦАН ТАЛААРАРБЫТ

1942 с. атырдыах ыйыгар Ньур- ба оройуонугар театрга художни- гынан үлэли сылдан армияҕа ыгырыллыбытым. Ийэ дойду көмүскэлигэр Ньурба театрын коллективиттан 5 киһи барбып- ыт. Онно Бүлүү атын оройуонна- рыттан элбэх дьон бааллара.

Аан маннай биһигини Иркутс- кай куорат таһыгар Мальта стан- цияҕа 70-с саппаас стрелковой пол- каҕа тиэрдэн үөрэппиттэрэ. Мин минометнай ротаҕа түбэспитим. Саас 500 саллааты Московскай го- родской военкомат дьаһалыгар атаарбыттара. Мин онно араас үлэҕэ сылдыбытым. Күһүнүгэр 102-с стрелковой дивизия 30-с пол- катыгар санитарнай ротаҕа ыһы- пыттара. Биһиги 102-с дивизиябыт 2-с Белорусскай фронт састаабы- гар киирэрэ. Полкабыт команди- ра полковник Вахалков дьон этэ. Кэ- нипки 102-с дивизия командирьнан аанаммыта уонна генерал звание- тын ылбыта.

Биһиги полкабыт Бобруйскай оройуонга төгүрүктээһингэ түбэспит өстөөх бөлөҕүн үлтү охсу- уга кыттыбыта. Ити курдук биһи- ги 30-с полкабыт Белоруссия куо- раттарын босхолоон, Польша си- ринэн Илинги Пруссиянан Кеннигсберг куораты ылыыга сэ- рийлэспитэ. Ыам ыйын 9 күнүн сарсыардатыгар кыайыы буолла дьон үөрүү-көтүү өрөгөйдөөбүтэ. Миэхэ лозунг суруйарбар сору- дахтаабыттара. Ити үөрүү-көтүү кэнниттэн дойдубут туһунан кэп- сэти саҕаламмыта.

Биһиги санитарнай ротабыт бааһырыттары сэрйи хонууту- тан тыылга таһаарара. Салгыы ки- нилэри госпиталга тиэрдэрэ. Ки- мэн киирии кэмигэр санитардар саллааттары кытта бииргэ киир- сэрбит. Бааһырыттары бэрэбээс- килээн, көтөрөн, соһон тыылга та- һаарарбыт. Онтон сэрйи хонууту- гар охтубуттары атын санитардар таһаллара. Кинилэр снаряд оску- олкатыттан эбэтэр мииннэ түбэ- һэн өлөр түбэлтэлэрэ баара. Биһи- ги бааһырыттары сэрйи хонуу- туттан күнүстэри-түүннэри хомуйарбыт.

Күһүөрү биир күн саирота ко- мандира хараҥа буолуута нейт- ральной зонаттан бааһырыттары таһаарарга бирикээстээбитэ. Ви- һиги старшинабыт маршрупутун кэпси турдаҕына, рота команди- ра мииннэ ыгыран ылан сибидигин атынан госпиталга медицинскэй сулууспа капитанын тиэрдэргэ эп- питэ. Күммүт киэһэрэн эрэрэ. Ви- һиги тэлигэлээх атынан хонууна- айаннаан истэхпитинэ өстөөхтөр көрөннөр пушканын ытылаабыт- тара. Аппыт туос бөтөрөгүнэн түһэн испитэ. Хата биир да снаряд биһигини таппатаҕа. Ити икки ар- дыгар ойуур күлүгэр түһэн куоп- пуппут. Тэлигэлээр тийэн иһэр хирурум сэрйи иннинэ Саха сири- гэр Өлүөхүмэҕэ фельдшеринэн үлэлээбитин кэпсээбитэ. Кини са- халар акка үөрүйэхтэрин ол кэм- тэн ыла билэрин иһитиннэрбитэ.

Төннөн иһэн хараҥаҕа суол арахсытын көрбөккө атын сиргэ барбыппын. Муммупун билэн төннөмүн суолум төрдүн булан айаннаатым. Халлаан сырдыыта дьоммор дьэ тийдим. Хойутаабы- тым иһин старшинам мөҕө тоһуй- да. Мин буруйу аппарат түһэрдим. Атым суол арахсытыттан чугас турар дьыэҕэ тиэрдибитэ. Дьыэ

иһигэр чүмэчи уота көстөрө. Кара- биммын туштутунан аппын салай- ан түргэнник төнүннүм. Старшина билбэт дьыэритигэр мээһэ киирбэт буолун дьон сэрэтэрэ. Баҕар өстөөх саһа сытарыгар түбэһиэххит ди- рэ. Бу сырыыга кини сүбэтин ылы- наммын эрдэттэн тыас хомуннум.

Биһиги түүн нейтральной зо- наттан бааһырыттары таһаара киирдибит. Санитардартан биир киһи мииннэ түбэһэн өлбүтэ. Мэ- инэ эстигитигэр аттыгар баар таба- арыстара оскуолкаҕа табыллыбыт- тара. Ити кэмгэ өстөөх миномету- нан, пулеметунан уоту аспыта уонна ракетанан сырдаппыта. Мин тэлигэлээр санитардарбын тийэ- эммин төнүннүм. Бу сырыыга би- һигини өстөөх көрбөтө. Сарсынны- тыгар старшина миингин акка ана- ата.

Биир сырыыга аһаҕас сиринэн айаннаан истэхпинэ өстөөх көрөн арыс стволлаах минометунан ыһ- пыта. Ол снарядтар иһэр тыастара улуйан, иһиэрэн, чыскыйан олус дьулаана. Снаряд кэлэн түспүтүгэр атым үргэн туос бөтөрөгүнэн ыс- таммыта. Миинэ эстэрин кытта сиргэ түһэн атым муоһагыттан ту- туһан соһулуннум. Муоһабын кэл- тэчи гардан аты бэйэбин тула сүүртүм. Маннайгы миинэ түһэ илгиттэн бааһырыт саллааттар огхойго, күлүккэ сасыттара. Ми- инэ эстэрин кытта кинилэр кэлэн тэлигэлээр олоро охсоллор. Ити курдук бааһырыттары тийэн иһэн араас быһылаанна түбэһэти- нэр. Биридэ бааһынанан истэхпитинэ өстөөх артиллерийскай налет оҕордо. Атым өрө турар бириэмэ- тигэр илин атырэн булгу тэптэрдэ. Оскуолка тэлигэлээр куорабын хас да сиринэн дьөлүтэ көппүтэ.

Ити курдук мин бааһырытты- ҕары таһан сэрйи бүтүүр дьери са- ротаҕа сулууспалаабытым. Соро- ҕор немец бааһырыт офицерда- рын тийэр этим. Кинилэртэн кэлэбитим бөрт буолан тэлигэлээр бииргэ ололоргон туттунарым.

Сэрйи хаан тохтуулаах охсу- хуутун туорааммын Аҕа дойду сэр- иитин II-с степеннээх орденынан наҕараадалаан сэрйи кэнниттэн дойдубар эргиллибитим. Аан баста- таан саха театрыгар декораторы- нан үлэлээбитим. Онтон скульп- турнай үлэһэн дьарыктаммытым. Народнай художник П.П. Романов, М.Н. Жирков, биллиилээх оҕуруот- чут Егоров бүүстэрин культура миинистрствота уонна краеведчес- кай музей сакаастаабыттара. М.К. Аммосов бүүһүн онорбутум. Саха Республиката 30 сылын туолууту- гар анаабыт Серго Орджоникидзе пааматынньыгар САССР Верхов- най Советын бочуотунай грамота- тынан наҕараадалааммытым. Ити кэнниттэн Верхоянскай куоракка революционер Бабушкин паам- атынньыга дьон болҕомтотун тарды- быта.

Төрөөбүт дойдубар Нам орой- уонугар олохсуйан, хас да нэһили- эккэ дойду көмүскэлигэр баран ге- ройдуу өлбүттэргэ монументаль- най пааматынньыктары онорбутум.

Ааспыт алдыархайдаах сэрйи хатыламматын. Кэлэр ыччат сэри- итэ суох зйэлээх халлаан аныгар ололоругар баҕарабын.

А. ЛУКИН, сэрйи активнай кыттылаачы 1985 с. Нам с.

ЧЭ, ЭРЭ, ВЕТЕРАНАР!

Бу хоһоон Кыайыы 55 сылынан сэрйи сылларын оҕолоругар, биликсти тыыл ветераннарыгар анаар.

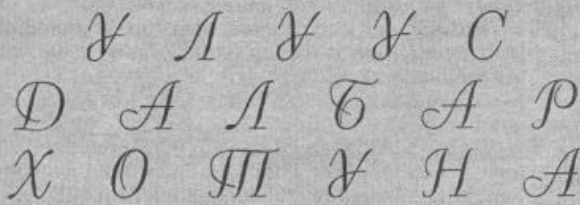
Кыайыыга сирдээбит Сталин Кытархай чаҕылхай мэтээлин, Ыас хара бытыктаах мөссүөнүн Ыламмын иилинним мин бүгүн. Сут, кураан, уот сэрйи сылыгар Өстөөҕү сууһарар туһугар, Оонньууру билбэтэх оҕо саас Ол ааспыт ыар кэмим бэлиэтин. Сааскы күн ыһыыга үлэлээн Саадыаҕай оҕуһу соһорум. Уһун күн сылайан, утуктаан, Оҕуһум аныгар охторум. Сайынны өнүрүк куйааска Дулҕалаах төгүрүк алааска,

От мунһан көлөһүн алларым Аччыктаан, ардыгар, ытыырым. Күһүнгү тымныыга, силбиккэ Күһэллэн үлэли барсарым. Үтүлүк, этэрбэс мөкүтэ Үлүйэн өлө да сыһарым. Түөрт уон биэс сыллаахха суханан Хорута сылдыарбыт мунһанан, Эмискэ атынан ойутан Кэлбитэ Сэбиэппит, соһутан. Довоттоор! Кыайдыбыт! Кыайдыбыт! Өрөйүн-чөрөйүн! Чербөйүн! Бу, дьолу-соргуну бэлиэтии Тийээрэтин кулуупка миитинни!

Оо, үөрүү! Өрүтэ ыстаныи! Куустуһуу! Ураатаан-айхаллаан ыһиргити! Өр күүппүт кыайыыбыт кэлбитэ, Үөрүүлээх күммүт, дьэ, үүммүтэ. Ол Кыайыы дьэ миингин кынаттаан Уон икки саастаахпар мин бастаан, Оскуола боруогун атыллаан Үөрэнэ барбытым хойутаан. Ол бэйэм сааһыран, бытааран Ветеран оҕонньор аатыран, Үлэбин дойдум дьэ, билиннэ Эрэйим билигин тилиннэ. Чэ, эрэ! Ветеран доҕоттор, Оонньотун мэтээлгит сүһүмүн! Кыайыыны уһаммыт эрэттэр, Турунун, сэрйини утарын!

Егор ФЕОФАНОВ

Күннэтэ көрөр дьоммут

(Бүтүттэ. Иннин 47 №-гэ көр)

Дьин иһигэр Валентина Прокопьевна быыстапканы Дал-сорок онгосубатаҕа. Дьэтин ис барааныгар анаан сахалы кизгэллэри тигэрэ, бири бүтүрдүһүнэ, иккини саҕалаан, ол курдук бэйэтэ да билбэтинэн сиэттиллэн испэтэ. Онтуката улам сайдан, дьон хараҕар хатанан, «тыастанан-уустанан» быыстапкаларга туруоруллар үлэ-лэр буолбуттара. Республикаҕа аан маҕнай 1969 с. тахсыбыта уонна бастакы грамотатын ылбыта. Талааннаах маастар утум-ситим араас таһымнаах быыстапкаларга кыттан, училищетын, улуунун, республикатын ааттарын көмүскэспитэ, кизн доолга таһаарыста даҕаны. Олор бу бааллар (улуунун иһин аахсыбакка туран): 1985 с.-Москва, ВДНХ-га, 1991 с.-Дьокуускайга «Кудай Бахсыга», 1994, 1999 сс.-Дьокуускайга, Нам улуунун күннэригэр, 1995 с.-Урал уонна Сибирь педагогической училищеларын зональной быыстапкатыгар, 1995 с.-Санкт-Петербургтаагы этнографической музейга ынырыллан тийээн «Мир женщин Севера» дьин ааттаах быыстапкага кыттыгыта олодун биер өрөгөй сүһүмэ этэ. 1998 с.-«Симэх» галереяга. Онно саха народнай поэта Иван Михайлович Гоголев кэлэн көрөн: «Улахан художник эбикин», — дьин сыана биэрбитин улахан наҕараадаҕа тэннир. 2000 с. Кыайы 55 сылынан сибээстээн Бүтүн Россиятаагы Быыстапка Киинигэр (РВЦ) арыс үлэтэ туруоруллан Кыһыл көмүс мэтэ-элинэн наҕараадаланна.

Улуунун иһигэр Валентина Прокопьевнаны учуутал да, норуот маастарын да быһыытынан сырдаппыт, билиһиннэрбит дьонунан улуустаагы художественнай музей директора Е.П. Павлова уонна художник Ф.Ф. Павлов буолаллар. Аны училище преподавателэ А.Ф. Местникова студенттар дипломнай үлэлэрин сыа-сым курдук тутан, харыстаан уура сылдьан, училище иһинэн сөп-сөп көрдөрүүгө таһаарар идэлээх эбит, онно эмиз көмөлөһө сылдьыбыт. Соторутааҕыта Валентина Прокопьевна үөрэнээччитэ, эмиз быыстапка тэриннэри, Покровскайтан кэлэн дипломнай үлэтин уларсан уонна учууталыгар сылдьан субэлэтэн, санаата көтөбүллэн барда.

РСФСР норуотун үөрэҕиритин туйгуна, 46 сыл стажтаах педагог В.П. Азарова олоҕо, үлэтэ эдэр ыччат ортотугар ааста, ону хас да томнаах альбомнара эмиз туоһулууллар: урукыыта туура, иискэ үөрэтэ олооро, кылаас чаастара, суботниктар, үөрэҕи бүтэрэллэригэр тыаҕа балааккаҕа хоно сытан санааларын сайдаһаллара, республика учууталларыгар үлэтин опытын туһунан трибунаҕа тыл этэ туура. Аны үөрэнээччилэрин эвэрдэлэрэ, суруктара, ол аайы «Наша Валентина Прокопьевна» дьин төбөлөөх буолан иһэр. Оттон бу бэйэлэрэ учуутал буолан, итиигэ-буһууга хаарыллыбыт үөрэнээччилэрин биер суруктарын толору биэрэбин: «Иккис ийэбитигэр эвэрдэ сурук. Көмүс тарбахтаах, ийэли амаарах сүрэхтээх, ахсаабат кизн билилээх, үтүө, муударай сүбэһит кэрэ учууталытын Кыһыл көмүс юбилейынан эвэрдэлибит. Эн биһигини 4 сылы быһа сыраһын харыстаабакка бибэйдэспитигэр, төһө да сылайдаргын, оннооҕор ыарытыа да сылдьан мэлдьи биһи-

гини кытта тэннэ үөрэ-көтө, үчүгэйгэ-үтүөҕө көвүлүү сылдьаргын биһиги хаһан да умнубаппыт, үлэбитигэр маяк онгостобут.

Билигин биһиги учуутал үлэтэ ыараханын эппитинэн-хааммытынан билэн эрбэбит. Онон эн бу уһун сылларга салгыбакка ыччаты таптыыргын өссө үрдүктүк сыаналыбыт уонна эийэхэ үөрэмиппитин дьолунан аарабыт.

Өссө да уһуннук олоҕо, ыччаты иит, биһиги тапталлаах Валентина Прокопьевнабыт. Эн оҕолорун Виктор, Саша, Надя-4 «а» курс, 1979 с.» Үөрэппит оҕолорун ахсаанын хаһын ааҕан ситиһиһигэр, агардас биһиги да улууспутугар элбэхтэр, бастакы үөрэтэн таһаарыт оҕолоро бэйэлэрэ сааһырдылар, учууталларын курдук эмиз махтал-баһыыба ыла сырыттаҕара...

Валентина Прокопьевна, барытыгар биллэр тылынан эттэххэ, бочуоттаах сынныалаҕна олоор да, сынныаммытын-сыппытын көрө иликпин, өрүү солоту суох. Кини субэтигэр-көмөтүгэр наадыйан биридмилээн иистэннэннэр кэлэ тураллар. Быйыл саас Модукка баран семинар ыһыпта. Ити курдук туох баардааҕын кэннигэр туттубакка үлэстиһэр уонна күөх иннэтин син биер суйуа олоор. Бэйэтин хайысхатынан буолар быыстапкалары, мероприятиялары көтүппэт. Онтун быһыгар куоратынан-тынан истин дьүөгэлэриниин ыалдыттыһы, түүнү быһа салыйбат сэлэһии, ис санааны тоҕо тэбэһин, ахтыспыты аһары. Хайа, уонна дьиз-уот түбүгэ, сизэннэри көрүү, оҕуруоту бэрийии. Итинник кизн эйгэлээхтик олоор, кинизэхэ иллэн дьин суох. Ардыгар ыарытыһара да ханна барыай.

Валентина Прокопьевна биһиги аҕабытын Николай Михайлович Рыкунову кытта эһэлэрэ, эбэлэрэ биер. Онон аймахтаһан, хардарыта убаастаһан сылдьыбыттара бу бэйэлэрин «убааластарыгар» талааннаах икки киһи. Биһиги эдьийбитин кэрэни-үчүгөй ис-иһиттэн кэрэхсириин бэлэтиги көрөбүт. Былыргы хаартыскалары көрөөрү, анаан-минээн, сорок онгостон истин аймаҕа Степан Васильевич Винокуровка кэлэрэ, таарыйа атаахтыыра даҕаны. Соҕуруу курорттарга эмтэнэ-сынныана бардаҕына, үчүгэй таастаах сервискэри хайаан да аҕалара. Сахалы көмүс кизгэлэ аан бастаан кэппит дьахталлартан биридэстэрэ кини. Нууччалык ыраастык саҕарара, билэрэ эмиз ымсыырдыра. Улуу дьон-нор муударай этиилэрин саҕарар саҕатыгар хайаан да кыбытан ылар үгэстээх. Киһини кытта кэпсэтэригэр баһылы-көһүлүү сатаабакка, сүргүн баттаабат курдук тэнник кэпсэтэр ис культуралаах. Дьахтар быһыытынан муударайа, ырыаһыта, көстөр кэрэ дьүһүнэ, таҕаһа-саба тупсаҕайа эмиз абалыра. Чэ, быһата, биһиэхэ, эдэр ыалга урагытык көстөрө. Ол иһин бэйэбит дьэ-бит иһигэр кистээн «Дворянка» дьин аатты сылдьыбыппыт арыллан хаалбыттаах. Онтон кэлин аат-суол ылан, титулланын, онуоха эбии сахалык концепция олоххо кириэн, «Хотун Валя» дьин аатынан солбуйбуппут. Аны 70 сааһын туолуутугар «Далбар Хотун» буолбута. Ити аатын Кыһыл көмүс мэтээлинэн чигэттэ, дакаастаата. Итинтэн үрдүк чыпчаал аат сахаларга суох быһыылаах.

Евдокия РЫКУНОВА

Муус устар 18 күнүгэр биһиги улууспутугар Саха Республика-тын профсоюзтарын федерация-тын бөлөҕө кэлэн олохтоох идэлээх союзтар активистарыгар ана-лаах семинар ыһытылар. Ол курдук көрсүһүүгэ кытыннылар федерация председателин баста-кы солбуйааччы Е.С. Томская, норуот үөрэҕиритин үлэһиттерин профсоюзун рескомун председа-телэ Я.С. Щепанская, федерация отделын начальнигин солбуйаач-чы Л.В. Колосова, психологической көмөҕө уонна профориентацияга киин консультана, психолог Е.Н. Игнатьева, юрист В.Г. Гознов, улу-устаагы салаалар икки ардылары-наагы холбоһуктарын салайааччы-та А.Г. Шарапов. Ыалдыттар фе-дерация күннэри үлэтин-хамнаһын, бөрт соторута-аҕыта Москвага буолбут үөрэҕирити үлэһиттерин сьеһин хайдах аас-пытын туһунан ситилии кэпсэтти-лэр. Я.С. Щепанская этэринэн сьезд суньунэн үөрэҕирити үлэ-һиттерин хамнастарын боппуруо-һун таарыйбыт. Кини үөрэҕирити үлэһиттэрэ саамай үрдэбитэ 1700 солк. ыалларын бэлэстээтэ. Бу, биллэн турар, биһиги республика-быт курдук тыһыс айылҕалаах, уустук экономической, транспорт-най системалаах дойдуга аһаан-таннан олоорго тийибэт. Киһи үөрэрэ дьин, хата, врачтар хамна-стара кыратык үрдэбит тынан ба-ран син биер үөрэҕирити, доруо-буяа харыстабыла, культура эйгэ-тин үлэһиттеригэр бэриллэр хамнас кыратыгын ити салаалар профсоюзтара туспа ассоциация тэринэн эрэллэр эбит.

Көрсүһүүгэ биер тарифнай сетка суйуа бэлэстэннэ. Ааспыт

сылга бастакы разрядтаах үлэһит-тэр ставкалара үрдэбит тынан ба-ран 13, 14 разрядтаах үлэһиттэр кизннэрэ аччаабыт. Разряднай ко-эффициеннары хаттаан сөргүтүү боппуруоһа баччаанга дьэри бы-һаарылла илик эбит. Арай муус устар 1 күнүттэн ыла хамнас бюд-жет эйгэтин бары салааларыгар 20 бырыһыан албээбитин аҕыһылар. Маны таһынан РФ правительствота бу сыл иккис аҕарыгар хамна-һы эбии индексациялыыр, оттон кэлэр сылга разряднай коэффици-еннары сөргүтэр былааннаахтык үлэли сылдьар. Маны таһынан үлэ кыра кээмэйин төлөөһүнү Рос-сия субъектарыгар сүктэрэргэ дьин Москвага этии баарын утар-дылар. Оннук буоллаҕына регион-нар хайа баҕарар кыра кээмэйи олохтоохтарын сөп дьин буолла.

Үөрэҕирити үлэһиттеригэр өр үлэһэбитин иһин пенсияны олох-туур туһунан федеральнай со-куонга уларыйыһылар кириэхтэ-эхтэр, ону Государственной Дума балаҕан ыйыгар көрүөхтээх. Ол ин-нинэ ити сокуонга уларыйыһыла-ры РФ правительствота үөрэтэн парламентка киллэрэхтээх. Я.С. Щепанская этэринэн бюджеттэй эйгэҕэ сотору кэминэн пенсия адь-ас даҕаны олохтооммот балаһаны-ата үөскүүһү. Бу иннинэ Госдума бастакы аарыһыга үлэ кыра кээмэй-ин туһунан боппуруоһу көрдө. Ол

ХАМНАС, ХАМНАС БАРАХСАН

курдук бэс ыйын 1 күнүгэр үлэ кыра кээмэйэ 132 солк., алтынны 1 күнүгэр 280 солк. уонна 2001 сыл тохсуньу 1 күнүттэн ыла 300 солк. тэннэһизхтээх. Маныаха эбэн эт-тэххэ үөрэҕирити ситимин бастакы разрядтаах үлэһиттерин хамнас-тара син биер онтон хаалан иһизх-тэрэ дьэбит курдук буолан тахсар. Уопсайынан эттэххэ Россия парла-мена педагогической үлэһит стату-һун, «Үөрэҕирити туһунан» Феде-ральнай Сокуонга уларыйыһылар кириилэрин, үлэ саҕа кодексын көрүөхтээх. Күн бүгүн Федераль-най Мунһах үөрэҕирити сайдыы-тын федеральнай программатын туһунан сокуону ылынан турар. Сыл саҕалаһыта ылыныллыбыт үөрэҕирити доктрината хас биер-ди киһи босхо үрдүк хаачыстыба-лаах үөрэҕи ылар бырааптааҕын, государственнай былаас органнара олохтоох муниципальной үөрэҕи-рин тэрилтэлэригэр кыттыһыла-ры уонна да атыны мэкдизиллэр.

Маны таһынан көрсүһүүгэ үлэ араас боппуруостара көрүлүннүлэр. Ол курдук юрист В.Г. Гознов үлэни биэрээччи уонна үлэһит икки ардыларыгар сыйы-аннаһылары сокуон өттүнэн хай-дах салайаахха сөбүн көпсөтэ. Оттон психолог Е.Н. Игнатьева анал психологической консульта-циялары биэрде.

К. ЧЕРЕПАНОВ

ЭМТЭЭХ ОТТОР ТУҢАЛАРА

Соторутааҕыта Намга «Нэһи-лиэһинэни экологической хайыс-ханан иити уонна үөрэхтээһин», «Ытык кэрэ сирдэр тиһиликтэрэ» дьин темаларга анаммыт респу-бликанскай научнай-экологичес-кай, практической конференция буолан аастыга. Бу конференцияга «Кэнчээри» детсад медресистара Сидорова Т.В. «Саха сирин эмтээх отторунан уонна Саха сиригэр үүнэр оттонорунан оҕо доруобуй-атын чэбдигирдии» дьин дакылаа-тынан кыттан истээччилэр улахан сэгээриилэрин ылбыта.

Кини 1990 сыллаахха «Кэнчээ-ри» детсадка старшай медресиста-нан үлэли кириэн баран эмтээх отторго интэриэһэ күүһүрбүтэ. Итинтэн ыла эмтээх оттор туста-рынан кэпсиир литератураны ха-сыһан, үөрэтэн барбыта. Күннэтэ кэрэһэтэ туттар сүрүн литерату-рала: «Саха сирин отонноох үүнэ-эйилэрэ» (Тимофеев П.А., Иванова Е.И., Дьокуюскай, 1994 с.), «Витами-ны к столу» (Т.А. Перлова, Н.С. Фе-доров, М.А. Черткова, Якутск, 1991 с.) уода.

Татьяна Васильевна «Кэнчээ-ри» детсадка 1990 сыллаахха стар-шай медресистанан үлэли кири-ригэр ол саҕана детсад сэбиэдис-сэйинэн үлэлиир Колесова М.С. оҕолор доруобуйаларын тупсарар, оҕуруу эт-хаан өттүнэн сайыннарар, чэбдигирдэр үлэҕэ улахан болҕом-тону уураар, үлэни ытыгар. Татъ-яна Васильевна 1997 сыллаахха Покровскайга буолбут региональ-най конференцияга эмтээх оттору-нан кыттан кэлбитэ, онон опыты-ран, дьин сэгээриитин ылан бар-быта.

Аҕата Протопопов Василий Егорович — Кыахаан дьин, 1874 сыллаахха төрөөбүт. Кини 64 саа-һыгар 18 саастаах эдэр кыһы

Өксүүнү ойох ылан элбэх оҕолом-мут, онтон алта оҕотун атахтары-гар туруортуур. Кыра кыһын 88 сааһыгар 1962 сыллаахха төрөтөр уонна кыра кыһына уоннааҕар бэй-этэ 98 сааһыгар 1972 сыллаахха баара-суоҕа 2 хонукка сытан ыл-дьан өлөр.

Баһылай эмтээх оттору хото туһанара. Ордук ньургуһуну, ньэ-эм-ньээми уонна кыа отун туттара. Ыуругуһуну саас хомуйан баран водкага настойкалаан оҕолоро, кэр-гэнэ, бөйгөтэ ыалдыаары гыннах-тарына эттэрин-сииннэрин соторо онон дьаһаҕа-дьяһаахха хотторбо-тор эбит. Ыһээм-ньээм оту настой-калаан баран иһэрдэрэ, оттон кыа оту түөнүүргэ, хаанныырга тутта-ра.

Татьяна Васильевна аҕатыттан отунан эмтээһингэ үөрэнэн, эмтэ-эх отунан дьарыктанан аҕатын аатын ааттатан эрдэҕэ. Киниэхэ биһигин эмтээх отунан дьарыкта-нар элбэх киһи сылдьар, субэлэт-тэрэр-амалаттарар. Кини хатар-быт эмтээх отторунан элбэх дьон туһаналлар. Онон аҕатын дьарыга өссө сайда, чэчири туруо буол-лаҕа.

Зинаида ТИХОНОВА. Нам с.

БИРИИС — «КОДАК» ФОТОАППАРАТ

Биһиги саха норуотун чулуу ырыаһыта С.А. Зверев-Кыыл Уола 100 сааһыгар аналдьах республи-катаагы конкурса кыттыһыны ыл-быппыт. Конкурс республиката-аагы «Онуохай» общество тэрий-тэ ыһыта. Юрий чилиэһиниэн профессор, «Онуохай» общество председатели Н.Е. Петров, С.А. Зве-рев уола Арсен Зверев уонна учу-уталлар үлэһэбиттэрэ.

Көбөгөн орто оскуолатыттан 4-с кылаас үөрэнээччилэрэ Жирко-ва Галя, Дьяконова Лера, 11-с кы-лаас үөрэнээччилэрэ Румянцева Лариса, Чирикова Тая ситиһии-лээхтик кытынныбыт. Жиркова Галя «Кэскиллээх этээччи» дьин анал бириһинэн наҕараадаланна. Дьяконова Лера кыра саастаахтар бөлөхтөрүгэр бастаан «Кодак» фотоаппараты тутта. Урдүкү кылаас үөрэнээччи-лэрэ Румянцева Лариса 3-с, Чири-кова Тая 2-с миестэлэри ыллы-лар. Биһиэхэ харчынан уонна оһу-охайга, тойукка, фольклорга ана-лаах сэттэли кинигэлэринэн би-риэмийэлэри биэрдиһэр.

Республика бастык оһуохайы та-һаарааччыларын эт кулаахпыты-нан истэн сэгээрдэбит уонна сөбүлээтибит. Элбэх саҕаны көрдүбүт-биллибит.

Бу конкурса биһигини бэлэм-нэн илдьэ сылдьыбыт учуутал-ларбытыгар Барамыгина М.П., По-пова М.М., үбүлээн ыһыппыт төрөппүттэрибитигэр, массына-нан хааччыһыт «Харыйалаах» КП-га (баһ. Бурнашев А.М., суоп-пар Потапов С.Д.) истин махталбы-тын тиэрдэбит.

Лариса РУМЯНЦЕВА, Тая ЧИРИКОВА, «Сандалы» эдэр корреспон-деннар кыруһуоктарын чилиэ-ниэрэ. Көбөгөн

РЕСПУБЛИКАҒА ТИИЭ КЫТЫННЫБЫТ

1999-2000 сс. биһиги Президе-мит М.Е. Николаев «Оро уонна оҕо спордун сылларын» биллэрбитэ. Таастаах оскуолатыгар бу өттүгэр эмиз балайда хамсааһын таһыста. Ол курдук оскуолабыты-гар Намнаагы оҕо спортивнай оску-олатын директора Алексеев С.Ф. кэлэн билсигэн, спорт секциятын көрөн-истэн, улуус спортка олодун кэрэхсэбиллээхтик сэгээргээн, эл-

бэх ыйытыыларга киһи астынар эппиэттерин биэрэн, сөргөхситэн барбыта.

Биһиги оскуола уолаттара На-мига кириэн, Н.К. Алексеев бири-һигэр тустан кэлбиттэрэ. Бу күрэх-тэһингэ 6-с кылаас үөрэнээччитэ Новгородов Руслан 29 кг. III миэ-стэ буолан, Таастаах оскуолатын аатын ааттатта. Муксунов Павлик (6 кыл.), 29 кг. - IV, Дьяковскай Миша (6 кыл.), 35 кг. - IV, Атласов Сережа (8 кыл.), 52 кг. - IV, Ново-родов Радик (8 кыл.), 41 кг. - V миэ-стэ буоланнар куһаҕана суох тумүгү көрдөрдүлэр. Оҕолору физ-культура учуутала, спортивнай секция салайааччыта Никитин Р.Н. салайан илдьэ сырытта.

Кыһынны каникул кэмигэр кини оҕолорун Дьокуюскайга Павел Пинигин бириһигэр күрэхтэһин-гэ киллэрэ сырытта. Эрчэйэр оҕолоруттан Новгородов Руслан 35 кг. - V, Дьяковскай Миша 35 кг. - VI, Винокуров Максим 30 кг. - VII миэстэ буолбуттара. Барыта 700-кэ оҕо республика араас улдуустарыт-тан 3 күн күөн көрсүбүттэр.

Түгүниэн туһанан, «Сардана» кинотеатр салалтатыгар, оҕолорго массыһаны кэтээр кэмниригэр видик көрдөрбүттэрин уонна ком-пьютерга оонньууттарын иһин махталбытын этэбит. НОВОГОРДОВ Радик, 8 кыл., «Курорт» пост. Таастаах

